

önzetlenség a részükről, én nem biztos, hogy képes lennék rá. És nincsenek is helyükön kezelve a zenék, az emberek nem tudják eléggé értékelni, hogy nem egy kívülről behozott zene szólal meg, hanem valami, aminek itt van a helye.

– És ők is bent ülnek a próbákban, és ahhoz képest írják meg a zenét?

– Nem, ez is egy mítosz, hogy ott kell ülni, egyútt kell lélegezni, mert csak akkor lehet jó. Mi csak beszélgetünk. Elmondom, mondjuk, hogy kell egy keserű szám, vagy egy olyan, ami a viadálról szól, és elmesélem a helyzetet, amiben megszólal. De az egész nem tudom elmondani, mert olyankor, amikor a

zenék készülnek, még én se látom pontosan, hogy mi lesz. De gyakran meg is fordul a helyzet, és a zene rendez maga köré jeleneteket.

– A diákszínjátszó előadások kapcsán gyakran felmerül a kérdés, hogy pedagógia vagy színház. Melyik hogyan tud megvalósulni ezekben az előadásokban?

– Nagyon bonyolult viszony ez szerintem. Én például nem bírom elviselni, ha valaki alibizik egy előadásban, ha nincs igazi dolga. Ezért sokszor hosszabbak is az előadásaim, akár tíz perccel is, hogy mindenkinek meglegyen a feladata. Ez egy abszolút pedagógiai elv és fölülírja a hatásdramaturgiai szempontot.

Sebők Borbála

Mérték és emberség

A zsűri tagjai az ideai országos találkozón Naszlady Éva színész, rendező, Csetneki Gábor rendező és Bérczes László rendező voltak. A négynapos rendezvény második napján beszélgettünk velük, így természetesen még nem láthattak minden előadást, ezért példáikat is csak az első két nap tapasztalataiból, produkcióinak sorából meríthették.

– Mennyire pedagógiai és mennyire művészeti kérdés számotokra a diákszínjátszás? Milyen szempontokat mérlegeltek, amikor értékelték?

Csetneki Gábor: Igyekszem a mérget nem rájuk bocsátani a gyerekekre. Ez a pedagógiai része. A többi számomra művészeti jellegű történet, noha nagyon fontos pedagógiai vonatkozásai vannak. Nem is annyira magukban az előadásokban, mint inkább a folyamatban, ahogy közösen eljutnak az előadásig a csoportok. Színházterápia. Annak idején fiatalok bűnözőkkel foglalkoztam másfél évig. Zebegényben próbáltunk, aztán a végeredményt megmutattuk közönségnek is. Senki nem szökött meg, senkinek nem lett baja, és baromira élvezték, hogy komolyan vannak véve. Ahogy itt is komolyan vannak véve a diákok.

– Akkor számokra nincs különbség aközött, hogy most egy diákfesztivált értékszel, ahhoz képest, mintha egy felnőttet értékelnél?

Csetneki Gábor: Igazából nem teszek különbséget, hiszen hihetetlen jó gyerekelőadásokat lehetett látni, amelyek – nyilván egyfajta gyerekek által képviselt esztétikában – abszolút állták a versenyt bármelyik felnőtt előadással. Inkább a véleményem találásában van különbség: az ember ügyel arra, hogy mit mond. Azelőtt barbár voltam, és mondtam a dolgaimat, de most már vigyázok, hiszen soha nem lehet tudni, hogy egy szép napon majd kiben születik meg valami új.

Bérczes László: Az eredeti kérdésre azt mondom, hogy tulajdonképpen a világon nem fogsz olyan embert találni – normá-

lis embert, és mi normális emberek vagyunk –, aki válaszként csak az egyiket, tehát a művészetet vagy a pedagógiát választja. Ez elképzelhetetlen. Ebből az következne, hogy ez nem jó kérdés. De természetesen jó kérdés, hiszen minden megszólalásunknál ezzel szembesülünk. Ami engem általában, és itt, a fesztiválon is vezérel, az a mérték. Mint egy belső egyensúly működik ez az emberben, így a hangsúlyokat mindig egy kicsit idebb, meg odébb rakosgatja, attól függően, hogy milyen tekintetekkel találkozunk, vagy mit mondott az előttünk szóló. Lehet, hogy egy-egy megszólalásban az úgynevezett pedagógia válik fajsúlyosabbá, és a művészeti kérdést elnagyolja az ember. Ezt többnyire akkor tesszük, amikor az utóbbi nem valósul meg olyan erővel, mértékkel.

Arra a kérdésre szeretnék még kitérni, hogy másként értékelünk-e vagy sem... Másként is, meg nem is. Másként nézünk ezt itt, mert mást teremtek. A jó minőség, ami itt megvalósul, nem másolja az úgynevezett felnőtt színházat, hanem megteremti a saját minőségét, ami öntörvényű. Öntörvényű, mert olyat nem tud amaz. Bizonyos, hogy tizenhat, tizenhét, tizennyolc éves diákok akkora mesterségbeli tudással nem rendelkezhetnek, mint felnőtt társaik, viszont rendelkeznek valamivel, ami később az emberből elvész, mert ez a világ rendje. Ezért a diákelőadás, ha jó, akkor olyan sajátos minőség, amit később már nem lehet megvalósítani, legfeljebb meg kell próbálni emlékezni, milyenek voltunk valaha. Ez tehát nem „ahhoz képest” ítélet. Persze van aztán, hogy „ahhoz képest” kell beszélni... Nagyon érdekes lehet ez holnap reggel, amikor a Revi-

zorról fogunk beszélgetni. „Ahhoz képest”, hogy pont olyan akar lenni, mint amit a felnőtt színházban látunk, bizony gyengécske...

Naszlady Éva: Hogy teszünk-e különbséget felnőtt és diákelőadás között akkor, amikor nézzük, vagy akkor, amikor véleményt formálunk? Amikor beülök egy előadásra, óhatatlanul előzetes tudással, elvárásokkal csücsülök be, amelyektől mindig igyekszem megszabadulni. Akkor is, ha saját profi kollégáimat nézem, mint ahogy itt is igyekszem, csak itt sokkal könnyebb ezt megtennem, mert nem ismerem ezt a közeget. Én is úgy gondolom, hogy egészen más minőséget tudnak a diákszínjátszó előadások, amikor minőségigé válnak. Tehát az élmény mindenképpen más.

Ez után következik, hogy véleményformáláskor az ember letisztítja magát a zavaró érzelmeitől, és megpróbál segítő véleményt megfogalmazni, hogy a csoportok azzal menjenek tovább, vagy fogadják el abból, ami nekik érdekes. Nekem is energiát ad, ha látok másokat felragyogni, ezért is igyekszem a véleményemet a pozitívumok hangsúlyozásával átadni. Persze nem hagyható el a szakmai rész... Ha az asztalos mester tanítja a kisinast, meg kell mondja, hogy hol rontotta el az inas a széket, mert különben az életben nem fog tudni olyan széket gyártani, amire leülnek az emberek. Úgyhogy a szakmai kegyetlenséget be kell iktatni, csak ne fájjon. Ez a célkitűzésem. Eközben viszont nagyon jó élmény nekem az is – most vagyok először zsűritag egy diákszínjátszó fesztiválon –, hogy a csoportok rettentően rugalmasan fogadják a véleményünket.

– *Működik az „ahhoz képest” nézés/értékelés esetleg abban a vonatkozásban, hogy a fesztiválon részt vesznek művészeti iskolás és nem művészeti iskolás gyerekek is? Szempont-e ez egymáshoz képest?*

Csetneki Gábor: Nagyon röviden: szempont is, meg nem is. Szerencsére nem úgy van leosztva a kártya, hogy aki művészeti iskolából jön, az már csak jó lehet. Ez fontos, mert érzékenyen érinthet embereket. Legyen konkrétum. Látuk a Gyurmát, ők nem művészeti iskolások, miközben a fesztivál egyik legerőteljesebb produkciójával léptek elő. Mindenki a helyén van, nagyon komoly munka.

Naszlady Éva: Szerintem ez csupán egy információ a csoportokról, és úgy is kell kezelni. Tudni kell és pont. Megint más dolog az értékelése egy munkának. Ha valami jó, akkor teljesen mindegy, hogy művészeti-e vagy sem, és ugyanígy fordítva...

Bérczes László: Egyszerűen azért akarok itt megszólalni, mert így, úgy, amúgy – mint rendező, tanár, újságíró vagy mint zsűritag – nagyon sokszor vettem már részt diákszínjátszó fesztiválokban, és láttam az örökös vergődést, hogy hogyan is kéne ehhez a kérdéshez hozzáállni. Így az itteni két nap után azt mondom, hogy talán ez a legmegfelelőbb változat: ugyanazon városban, együtt van a kettő. Nem választják szét, nem külön időpontban van, nem másik zsűrivel... Még a műsorfüzetben sem szerepel, hogy ki „művészeti”, ki „nem-művészeti”. Beülök, és nézem. A végén, amikor majd rangsorolunk, akkor persze figyelembe vesszük, és külön kategóriába tesszük őket, hiszen végül is két külön mezőnyről van szó.

– *Az értékelésben egyszer használtad azt a kifejezést, hogy „jó út”, amin az adott csoport van. Milyen a jó út?*

Bérczes László: Milliő jó út van. Milliő.

Naszlady Éva: Én megpróbálom megválaszolni. Rettenetes dolgot fogok mondani... Szerintem a jó út az, ami az örömtől vibrál...

Bérczes László: Jaj, bocsánat, pont nem hallottam a lényegét, pedig most Éva biztosan megmondta, mi a jó út...

Naszlady Éva: Igazából csak nagyképűsködtem, mert hirtelen magam előtt láttam a jó utak összességét, ami egy attitűd szerintem. Minden olyan tevékenység, ami az örömtől vibrál és a szeretet tartja össze, az jó...

Bérczes László: Most akkor én is patetikuss leszek. A Pap Gábor-féle Bolygó

magyari, vagy a Gyurma, vagy az Árvácska több okból emlegethető, de például azon okból is, hogy nagyon sokan voltak mindegyik produkcióban. Nagyon-nagyon sajnálom, hogy én 16-17 évesen nem vettem részt ilyenben, vagy hogy az én gyerekeim nem vett részt ilyenben. Nem azért, mert énbőlőlem vagy a lányomból akkor mégiscsak lett volna igazi rendező vagy színész, nem, nem azért. Hanem mert részt venni egy ilyen előadás létrehozásának folyamatában, az – csak egy közelítő szót tudok, mert azt a bizonyos szót nem ismerem, ami erre megfelelő – emberségre tanít. Ez sokkal fontosabb, mint a pedagógia és a művészet, ez a legfontosabb. Miközben ezek mögött az előadások mögött profizmus van. Számomra most egy rigai pasas a legmeghatározóbb színházcsináló, úgy hívják, Alvis Hermanis. Az, amit ő csinál, egyáltalán, bármi, ami az úgynevezett jó út, ugyanazon töről fakadnak, és nagyon sokban tapadnak ahhoz a mondathoz, amit Éva mondott.

– *Értékeléseitekben többször is említették ebben a két napban a tanulást. Mit tanultok itt?*

Csetneki Gábor: Huszonöt évet töltöttem el színházcsinálással, és most éppen oda érkeztem a személyes utamon, hogy nekem lehet, hogy már nem kell színházat csinálnom! Megnézem, hogy kik azok, akik mégis színházcsinálással műlatják az idejüket. Hol tartanak, mit akarnak, milyen gondolataik vannak a színház létezéséről. Olyan autonóm alkotóknak a munkáit lehet itt látni, mint az előbb már emlegetett három produkció, amelyek előtt megemelem a kalapomat, és azt mondom: az anyját, de jó nektek, hogy ezt csináljátok. Vagy említhetem a budakesziek furcsa Rómeó és Júlia-átíratát is, a Hirtelen felindulásból. Nagyon magas szinten beszélnek egy színházi nyelvet, amit egyszerűen nagyon jó nézni. Jó ott lenni. De még akár elnagyoltabb produkciók esetén is van egy-egy személy, például a kissrác a főtiak produkciójából, aki figyelemre méltó. Egy kicsi ember, és már miket tud. Le tudja kötni egy csomó nálánál sokkal idősebb embernek a figyelmét. Hiába tanultam X-nél, Y-nál, Z-nél, és igyekeztem minél többet és minél érdekesebbet tanulni, ő már most tudja azt, tizenegynéhány évesen.

– *Mit visztek haza? Végül is erre vonatkozik a tanulás, mint kérdés, nyilván nem klasszikus értelemben tanulunk itt...*

Csetneki Gábor: Idő kell, hogy ez leszűrődjön. Van például egy főtí kislány, mindig egyedül bókászik, eszik, alszik, elvan, nézelődik, olyan kis szomorúcska. Lehet, hogy én őt fogom hazavinni. Né-

ha beszélgetek vele egy kicsit, de mindig gyorsan kiszáll a helyzetből. Soha nem tudtam, hogy ő van. Egy ilyen kis szomorú lényecske.

Bérczes László: A tanulás szót sokszor használtam az értékelésben, de tulajdonképpen csak olyan példát tudok mondani, amiből nem lehet tanulni... Amit hazavihetnék, azt például Vidovszky Gyuri előadásában, az Árvácskában láttam. Tegyük fel, hogy itt van hűsz rendezőtanárr, és azt a feladatot kapják, hogy ábrázolják valahogy a színpadon, amikor valaki megégeti a kezét. Tessék: hogy csináljátok? Erre adott ő egy megoldást. Mi volt a jelenetben? Bezárták a főszereplőt egy kalodába, rárakták a kalodára a tetejét. Onnan ő kidugta a kezét, amire rátettek egy sisakot (ez egy előző jelenetben dinnye volt), ráöntötték a sisakra valami lötytyöt, és meggyújtották. Eközben a körben álló csajszik a melltartópántjaikat pattogtatták, ami olyasmi hangot adott ki, mint az izzó parázs... Na most nem valószínű, hogy a rendező otthon üldögélt, és azt találta ki, hogy a csajok „pattogtassanak”. Ez nem így ment, hanem jó úton voltak, és a jó úton született meg a megoldás. Most ebből mit vigyek haza? Hogy jó úton kell lenni? Inkább abban erősödöm meg, hogy aki fújja nekem a sablondumát: a „magyar színház így szar, meg úgy szar”-t, azt én egyszerűen (írd le így) seggbe rúgnám. Itt gyönyörűségeket lehet látni... Nem attól vagyok elolvadva, hogy látok gyermekeket vagy fiatalokat. Attól vagyok elolvadva, hogy emberséget és tehetséget látok. Itt kincsek vannak. Ezt viszem haza.

Naszlady Éva: Annak a tanulságát, hogy a fiatalokkal való kommunikáció olyan vérátömlesztés, olyan üdítő, olyan elgondolkodtató, inspiráló, szórakoztató és érzelmileg megmozgató dolog, amit ki nem hagynék. Ez aztán ezer irányba ágazik el a fejemben. Számszám apró, kicsi csomagot viszek haza, kis ajándékokat. Pillanatokat, amiket láthattam. Egy csomó gondolatot, amit ezek a pillanatok ébresztettek bennem. Tanulságokat, szépségeket. És más látásmódot. Az ember, ahogy öregszik, és megy előre, úgy – mivel a tudat szokásokból dolgozik – megszokja a saját gondolatait, és ha már sokszor merül föl benne egy gondolat, akkor hirtelen azt már igazságnak is hiszi. Jó, ha kimozdul innen az ember. Élvezi, hogy hurrá, nem tud semmit. Van bennem egy furcsa elégtelenség is, hogy mennyi út van még, amin én már nem mehetek végig, mert nekem már nincs rá időm.

Kudella Magdolna, Sebők Borbála